

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI**

**TATAR AKÇAAĞACI'NIN (*Acer tataricum*)
TRAKYA'DAKİ DAĞILIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tamer BİLGİÇ

200112515009

Balıkesir 2006

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**TATAR AKÇAAĞACI'NIN (*Acer tataricum*)
TRAKYA'DAKİ DAĞILIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tamer BİLGİÇ

Danışman: YRD. DOÇ. DR. SÜLEYMAN SÖNMEZ

BALIKESİR-2006

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalında hazırlanan Yüksek Lisans / Doktora tezi jürimiz tarafından
incelenerek, aday, .../.../2006 tarihinde tez
savunma sınavına alınmış ve yapılan sınav sonucunda sunulan tezin
olduğuna oy ile karar verilmiştir.

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÖZET

TATAR AKÇAAĞACI'NIN (*Acer tataricum*) TRAKYA'DAKİ DAĞILIŞI

Tamer BİLGİÇ

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı
(Yüksek Lisans Tezi / Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Süleyman SÖNMEZ)

Balıkesir, 2006

Bu çalışmanın konusu Trakya'da tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) dağılımını ortaya koymak ve ayrıca tatar akçaağacı'nı (*Acer tataricum*) bir step ve ağaçlı step türü olarak tanımlayan Browicz'in görüşünü tartışmaktır. Çalışmamız Trakya'da bitki örtüsünün yetiştirme şartları ve tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakya'daki yayılış alanları olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakyadaki yayılışı bizzat yapılan saha çalışmaları ile ortaya konmuştur. Tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Ergene Havzası'nda oldukça geniş bir sahada yaygın olduğu görülmüştür. Ayrıca Kayalı Baraj Gölü çevresinde yoğun olarak tespit edilen tatar akçaağaçları (*Acer tataricum*) göstermektedir ki tahripten uzak sahalarda rahatlıkla yetiştirme imkanı bulabilmektedir. Sahanın, doğal step alanı değil, kuru ormanların tahribi sonucu oluşmuş bir antropojen step olduğunun Dönmez tarafından ispatlanması ve bu görüşünün, yerli ve yabancı araştırmacılarca da hatta Louis tarafından bile kabul edilmesi karşısında, Browicz'in tatar akçaağacını (*Acer tataricum*) bir step ve ağaçlı step türü olarak göstermesini kabul etmenin uygun olmayacağı kanısındayız. Aksi halde tatar akçaağacını (*Acer tataricum*), Türkiye'deki diğer yayılış alanlarını da step sahası olarak kabul etmek gerekecektir veya tüm step sahalarında tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) görülmesini beklemek gerekecektir. Oysa Trakya dışında, tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) yayılış gösterdiği Karadeniz dağları ve Toros dağlarının İç Anadolu'ya bakan yamaçları gerçek orman sahalarıdır. Tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) yayılışına bakarak buraları step ve ağaçlı step olarak nitelemenin doğru olmayacağı açıktır.

ANAHATAR SÖZCÜKLER :Trakya / Tatar akçaağacı / Kayalı Barajı/
Dönmez / Browicz

SUMMARY

DISPERSION OF *Acer tataricum* IN THRACE

Tamer BİLGİÇ

Balıkesir University, Institute of Social Sciences, Department of Geography

(M.A. Thesis/ Supervisor : Assist Prof Dr. Süleyman SÖNMEZ)

Balıkesir-Turkey, 2006

The subject of this study is to introduce of dispersion of *Acer tataricum* in Thrace and discuss Browicz opinion which defines *Acer tataricum* as a steppe tree. This study has two main parts, whereas the first part is about the growth condition of flora the other is about the dispersion of *Acer tataricum* in Thrace. The dispersion area of *Acer tataricum* has been made clear by surface studies. It is known that *Acer tataricum* is very common especially in most part of the Ergene Basin , also dispersion of *Acer tataricum* around Kayalı Dam shows that these trees can grow very easily in places which are far away from urban and human destruction. As the studies of Dönmez which show that this area is not a natural steppe but it is an antropojen steppe which had been formed after destroying forest for urbanization and agricultural purposes has been proved and accepted by many native and foreign researchers even Louis we believe that it not possible to accept Browicz theory which claims that *Acer tataricum* is a steppe tree. Otherwise we have to accept all the other places where *Acer tataricum* is seen as a steppe, or we must expect to see them in other steppe areas. But, except for Thrace region, other dispersion areas of *Acer tataricum* such as Mountains of Blacksea and The Toros mountains (Mid Anatolia Region) are real forests. It is clear that we can not get the conclusion that these areas are steppe according to the dispersion of *Acer Tatarium*.

KEY WORDS : Thrace / Acer tataricum / Kayalı Dam / Dönmez / Browicz

ÖNSÖZ

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın konusu, Trakya'da tatar akçaağacı'nın (*Acer tataricum*) dağılışını ortaya koymaktır.

Trakya, tarih boyunca önemli göç ve askeri sefer yollarının güzergahı üzerinde bulunduğundan, bitki örtüsü bakımından yoğun bir tahribata uğramıştır. Gerek yetiştirme şartları, gerek orman kalıntıları ve gerekse Dönmez'in çalışmaları, Trakya'nın Zednik, Mattfeld, Louis, Davis gibi araştırmacıların söylediklerinin aksine, doğal bir step sahası olmadığı antropojen bir step sahası olduğunu ispat etmektedir.

Trakya ile ilgili en kapsamlı bitki coğrafyası araştırmasını gerçekleştiren DÖNMEZ'in, bundan 45 yıl önce gerçekleştirdiği çalışmada, tatar akçaağacı'nın (*Acer tataricum*) Trakyada'ki yayılış alanı tam olarak saptanamamıştır. Bu sebeple hocam Dönmez'in tavsiyeleri doğrultusunda bu çalışmada tatar akçaağacı'nı (*Acer tataricum*) bir step ve ağaçlı step türü olarak tanımlayan Browicz'in görüşü tartışılmıştır. Araştırma bu yönüyle Trakya'nın bitki örtüsüne ilişkin bilgilere ve tartışmalara yeni katkılarda bulunmaktadır.

Arazi çalışmalarına da yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Yusuf DÖNMEZ'e , danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Süleyman SÖNMEZ'e, saha çalışmalarımız sırasında büyük yardımlarını gördüğüm Fatma BÜYÜKOĞLAN, Yrd.Doç.Dr. Duran AYDINÖZÜ, Sabri YILDIZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca

tüm bu çalışmalarım da gerek maddi gerek manevi hiçbir desteği esirgemeyen aileme ve eşim Emine BİLGİÇ'e teşekkür ederim.

Balkesir - 2006

Tamer Bilgiç

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ŞEKİLLER ve TABLOLAR LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1	
ARAŞTIRMA SAHASINDA BİTKİ ÖRTÜSÜNÜN YETİŞME ŞARTLARI.....	5
BÖLÜM 2	
TATAR AKÇAĞACININ (<i>Acer tataricum</i>) TRAKYA 'DAKİ YAYILIŞ ALANLARI .	13
2.1 Tatar Akőađacının (<i>Acer Tataricum</i>) Trakya'daki Yayılışı ile İlgili Önceki Çalışmalar	14
2.2 Trakya'da Tatar Akőađacının (<i>Acer Tataricum</i>) Tarafımızdan Saptanan Yeni Sahaları	17
2.2.1 Tatar Akőađacının (<i>Acer tataricum</i>) Ergene Nehri Kuzeyinde Saptanan Yeni Sahaları	18
2.2.2 Tatar Akőađacının (<i>Acer tataricum</i>) Ergene Nehri Güneyinde Saptanan Yeni Sahaları	24
2.2.3 Araştırma Sahasında Mevcur Bitkilerin Listesi.....	31
SONUÇ.....	34

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ

ŞEKİLLER

ŞEKİL-1 *Acer tataricum*'un Türkiye'deki Dağılışı.

ŞEKİL-2 Kırklareli İstasyonunun Thortnhwaite Metoduna Göre Su Bilançosu Diyagramı

ŞEKİL-3 *Acer tataricum*'un Trakya'daki Dağılışı.

TABLolar

TABLO-1 Kırklareli İstasyonunun Su Bilançosu Tablosu

TABLO-2 Trakya'da Bazı İstasyonların Rubinstein Formülüne Göre Rüzgar Yönleri ve % Frekansları

GİRİŞ

Bitki coğrafyasının bitkilerle tek tek değil, bitki topluluklarıyla uğraşmasına karşılık, bu çalışmanın konusunun tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) olması , bizce önemli iki nedene dayanmaktadır. Bunlardan biri, Trakya'daki varlığı bilinmeyen *tatar akçaağacı* (*Acer tataricum*)'nı ilk defa bir Türk araştırmacısının (Dönmez) bulmuş olması ve Bunun Flora of Turkey'in yazarı Davis tarafından Dönmez adına tescil edilmiş olmasıdır.¹

Dönmez'in "Trakya'nın bitki örtüsünü ortaya koymak için 1960'lı yılların şartlarında yaya olarak yaptığımız bu araştırmada, imkansızlıklar dolayısıyla ulaşılması zor yerlerde ve yapılan kesitler arasındaki sahalarda eksiklikler olacağı doğaldır. Bu bakımdan tavsiyelerimize ihtiyaç duyan genç araştırmacıları, sözü edilen eksiklikleri gidermeye yönlendirmeyi uygun bulduk. Trakya bitki örtüsünü incelerken Karadeniz ve Marmara bölgelerindeki kütlelerin kuzey yüzlerindeki nemli ormanların hakim elemanı olan kayının, Ganos dağlarının kuzey yüzlerindeki nemli orman sahalarında olmayışı daha o zamanlarda dikkatimizi çekmiş ve konuyu yeniden araştırma gereği duymuştuk. Yaptığımız yönlendirme ve tavsiye sonucunda Ganosların kuzey yüzündeki nemli orman sahasında kayının varlığı 2003 yazında Yrd. Doç Dr. A. Çoban tarafından tespit edilmiştir. Trakya bitki örtüsünde eksik kaldığımız konulardan biri de Trakya'da varlığı ilk defa tarafımızdan ancak tek bir yerde bulunan tatar akçaağacı'nın (*Acer tataricum*) Trakya'nın başka yerlerinde bulunup bulunmadığı oldu. Yeni araştırmacıların dikkatini bu yöne çekmemizin sonucu olarak, H. Çolak, E. Üçtepe ve Ö. Kalkan'ın çalışmaları tatar akçaağacı'nın (*Acer tataricum*), Trakya'da ilk bulunduğu yere bağlı kalmadığını, Trakya'nın başka yerlerinde de mevcut olduğunu ortaya koydu. Browicz'in tatar akçaağacı'nı (*Acer tataricum*) bir step ve ağaçlı step türü olarak tanımlaması ise konuya başka bir noktadan bakılmasını, bunun için de tatar akçaağacı'nın (*Acer tataricum*) Trakya'daki bütün yayılış alanlarının tespitini zorunlu kılmaktadır" şeklindeki tavsiyeleri, bu konuyu seçmemizdeki ikinci önemli nedendir.

¹ P.H. Davis, *Flora of Turkey and East Aegean Islands*. Edinburg, 1967, volume 2, s.510.

Dönmez'in yukarıda sözünü ettiği üç yüksek lisans tezi, Trakya'daki orman kalıntıları ile ilgilidir. Bu çalışmalarda ağırlık, ortaya konan orman kalıntılarıyla, Dönmez'in Ergene Havzası'nın doğal step alanı olmadığı hakkındaki görüşünü desteklemeye verilmiştir. Tatar akçaağacı'nın (*Acer tataricum*) Trakya'daki genel dağılışını konu alan bizim çalışmamızın ana hedefi ise tatar akçaağacı'nı (*Acer tataricum*) bir step ve ağaçlı step türü olarak tanımlayan Browicz'in bu görüşünün, Ergene Havzası'nın doğal step alanı olmadığını ispatlayan Dönmez'in görüşleriyle ne derece uygunluk gösterdiğini ortaya koymaktır.

Çalışmamıza konu olan tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), yaklaşık 200 farklı türü olan akçaağaç ailesinin (*Aceraceae*) bir üyesidir. Sonbaharda kızaran meyveleri ve yazın kırmızımsı yaprakları ile dikkati çeker. Genellikle çalı ve ağaççık şeklindedir. Yetiştirme şartlarının daha uygun olduğu sahalarda ağaç formunu alabilmekte ve 10 m.'ye kadar boylanabilmektedir. Kaynatılarak dallarından kök boyası imal edilmesi ve kolay işlenebilmesi nedeniyle sigara ağızlığı yapımında kullanıldığından geniş ölçüde tahribe uğramakta ve yayılış alanı giderek daralmaktadır. Genel yayılış alanı güney Çekoslovakya, Batı Avusturya, Macaristan, Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya, Güney Rusya, Kuzey Yunanistan, Kafkasya ve Türkiye'dir. Anadolu'nun kuzeyinde ve doğusunda dağınık olarak bulunur. Ülkenin güneyinde (Antalya) çok seyrek. Seyrek yapıdaki ormanların alt katında veya orman kenarlarında, açık ve güneşli tepeliklerde olduğu kadar, vadi içlerinde ve akarsu taraçalarında da görülür. Genellikle dağınık ağaçlardan ibarettir. Taşkın ovalarında topluluklar halindedir. 500-1700 m.'ler arasında yetiştirme imkanı bulur. Düşük sıcaklığa ve kuraklığa dayanıklıdır.² Yaltırık'a göre Türkiye'deki genel yayılış alanı Kuzey Anadolu ve Toros dağlarının İç Anadolu'ya bakan yamaçları ile Doğu Anadolu'dur.³ (*Şekil-1*)

Yayvan yapraklı tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), düzgün koyu gri renkte bir gövdeye sahiptir. 2-4 cm. genişlikte ve 5-10 cm. uzunluğunda olan yaprakları, lopsuz veya iki yönde hafif lopludur, kenarları düzensiz dişlidir.(Foto-1) Yaprak sapları uzun, çiçekleri bir eksen üzerinde toplanmış bileşik salkım şeklindedir. Meyveleri kanatlı kırmızı renklidir. Sıcaklık ve nem isteği diğer akçaağaç türlerine oranla daha az olan

² K. Browicz, *Chorology of Trees and Shrubs in Southwest Asia and Adjacent Regions* . 1982,V.1, s.22-23.

³ F. Yaltırık, *Yerli Akçaağaç Türleri Üzerinde Morfolojik ve Anatomik Araştırmalar*. İ.Ü. Orman Fak. Yay. No.179. İstanbul : 1971,s.78-80.

tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), genellikle karasal iklimin hakim olduğu yerlerde vadi tabanları ve yamaçlarda yetişir. Çoğunlukla çınar (*Platanus orientalis*), keçi söğüdü (*Salix caprea*), karaağaç (*Ulmus glabra*) gibi türlerle birlikte görülür.⁴

İki bölüm halinde ele alınan çalışmanın birinci bölümünde Trakya'nın genel iklim, toprak ve relief koşulları ve beşeri etkiler üzerinde durulmuş, ikinci bölümde ise tatar akçaağacı'nın (*Acer tataricum*) Trakya'da yayılış gösterdiği sahalara ele alınmıştır.

Foto-1 Tatar Akçaağacı'nın yaprak ve meyvelerinin yakından görünümü.

⁴ N.Günel, *Türkiye'de Başlıca Ağaç Türlerinin Yayılışları, Ekolojik ve Floristik Özellikleri*. Çantay Kitapevi, İstanbul, s.84.

BÖLÜM 1

ARAŞTIRMA SAHASINDA BİTKİ ÖRTÜSÜNÜN YETİŞME ŞARTLARI

Bir sahada bitki topluluklarının yetişmesi o sahanın içerisinde bulunduğu yetişme şartlarına bağlıdır. Yetişme şartları ise iklim toprak ve relief gibi faktörlerden meydana gelmiş bir bütündür. Bitki türleri ve toplulukları bu faktörler grubunun kendi isteğine uygunluğu oranında o yerde gelişme gösterir. Araştırmamızın konusunu oluşturan tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) geniş bir yayılışa sahip olduğu Trakya'da, iklim , relief ve toprak şartlarının genel durumuna bakmakta yarar vardır.⁵

Yetişme şartlarının bir bütün olduğu ve bitki topluluğunun ancak bu bütün içinde tam bir gelişme göstereceği göz önünde tutularak ve bir yerin bitki örtüsü ile o yerdeki yetişme şartları arasında sıkı bir ilişki olduğu noktasından hareketle önce bitki örtüsünün, yetişme şartları olan iklim , toprak ve relief ile olan ilişkileri ayrı ayrı ele alınacaktır.

Bitki hayatı üzerinde büyük önemi olan su özellikle kurak sahalarda birinci derecede rol oynar.

Tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) yayılış gösterdiği sahada yer alan istasyonların değerleri incelendiğinde yıllık yağış tutarının 550-700 mm. arasında olduğu görülür. (Edirne 603 mm., Lüleburgaz 585 mm., Kırklareli 550 mm., Uzunköprü 675 mm., Keşan 643 mm., Meriç 665 mm., Malkara 719 mm.) Bu yağış değerlerine bakıldığında sahanın aldığı yağış miktarının doğal step sahalardaki yıllık ortalama 300 mm.lik yağışın çok üzerinde olduğu görülür.

Saha sıcaklık şartları bakımından ağacın yetişmesine elverişlidir. Sahadaki istasyonların yıllık ortalama sıcaklıkları 13-14 °C arasındadır. (Edirne 13.5 °C, Uzunköprü 13.2 °C , Keşan 14.1 °C , Kırklareli 13.0 °C , Lüleburgaz 12.8 °C). Ancak bitki hayatı için düşük sıcaklıklar ortalama sıcaklıklardan daha çok önem taşır. Sıcaklık

⁵ Yetişme şartları ile ilgili bilgiler Dönmez'in eserinden derlenmiş ancak meteorolojik veriler güncelleştirilmiştir. (Y.Dönmez, *Trakya'nın Bitki Coğrafyası*. İ.Ü. Yayın No. 3601, Coğrafya Enst.yay. No. 51, İkinci Baskı.İstanbul : 1990,s.202-210)

0 °C'nin altına düşerse bitkiler için hayati tehlike başlar. Don olayı bitkilerin su ihtiyacını karşılamasını engellediği gibi aynı zamanda bitkilerin birçok organlarının faaliyetlerini sona erdirir. Araştırma sahasındaki ortalama düşük sıcaklıkların, Lüleburgaz'da Ocak (-0.7 °C) ve Şubat (-0.2 °C) aylarında , Kırklareli'nde (-0.4 °C), Uzunköprü'de (-1 °C) Ocak aylarında 0 °C'nin altına düştüğü görülür. Ocak ve Şubat aylarının vejetasyon devresi dışında kaldığı göz önüne alınırsa sahada düşük sıcaklıklar bitki yetişmesini engelleyecek ölçülerde olmadığı anlaşılır.

Don olayı bitkilerin hayatını olumsuz etkileyen diğer bir faktördür. Kışın bitkiler dinlenme devresinde olduğundan kış donlarından fazla zarar görmezler. Bitkiler için önemli olan ilkbahar ve sonbahar donlarıdır. İlkbahar donları bitkilerin çiçeklerinin, sürgünlerinin donmasına neden olur. Sonbahar donları ise henüz olgunlaşmamış sürgünlere zarar verir. Bu bakımdan ilkbahar ve sonbahar donlarının sık sık tekrarlanması o sahada bitki yetişmesini imkansızlaştırır. Ergene havzasında yer alan istasyonlardan Edirne, Çorlu, Kırklareli ve Lüleburgaz'ın donlu gün sayısı 30-60 gün arasında değişmektedir. Kış donlarının yıllık donlu gün sayısına oranı tüm istasyonlarda %70-80 arasında olup bu dönem vejetasyon devresi dışında olduğundan bitkiler bu devreyi fazla zarar görmeden atlattılar. İlkbahar donlarının yıllık donlu gün sayısına oranı Edirne'de %17.3, Çorlu'da %25.2, Kırklareli'nde %15.9, Lüleburgaz'da %25.2'dir. Bu oranlara göre bitki hayatı Çorlu ve Lüleburgaz'da diğerlerine göre daha fazla tehlikeydedir. Sahada İlkbahar donlarına nazaran sonbahar donlarının daha düşük oranlarda olduğu görülür. Sonbahar'da Edirne'de %7.8, Çorlu'da %4.6, Kırklareli'nde %6.2, Lüleburgaz'da %8.8'dir.

Araştırma sahasında ortalama yüksek sıcaklıklar bitki hayatını önleyecek yüksek değerlere erişmez. Sahadaki ortalama yüksek sıcaklıkların en büyük değeri Uzunköprü'de Temmuz ayında 30.8 °C Ağustos ayında ise Keşan ve Lüleburgaz'da 31 °C'yi bulur. Ancak maksimum sıcaklıkların görüldüğü aylar yağışların da az olduğu yaz ayları olduğu için, buharlaşmayı arttırarak su kaybına sebep olmaları bakımından bitkilerin yetişmesi üzerine olumsuz etkiler yaratır. Yaz aylarındaki yüksek sıcaklıklar, su sıkıntısı çekilen bu sahada buharlaşmanın da artmasına yol açar. Sahada tahrip edilen ormanların yeniden gelişme imkanı bulamaması üzerinde bu olayın da büyük payı vardır.

Bir sahanın bitki örtüsü üzerinde asıl etkili olan yağışların buharlaşma ve terleme ile olan ilişkisidir. Thornthwaite metoduna göre sahada yaz ve yaz etrafındaki aylarda evapotranspirasyon yağışlardan fazladır. Sahada yaz aylarında bir su sıkıntısı kış aylarında bir su fazlası vardır. Kış aylarında toprakta birikmiş olan su yetiştirme devresinde görülen su sıkıntısını giderdiği için, başka bir deyişle bu yolla kurak devre kısaldığı için sahada ağacın yetişmesi mümkün olur.

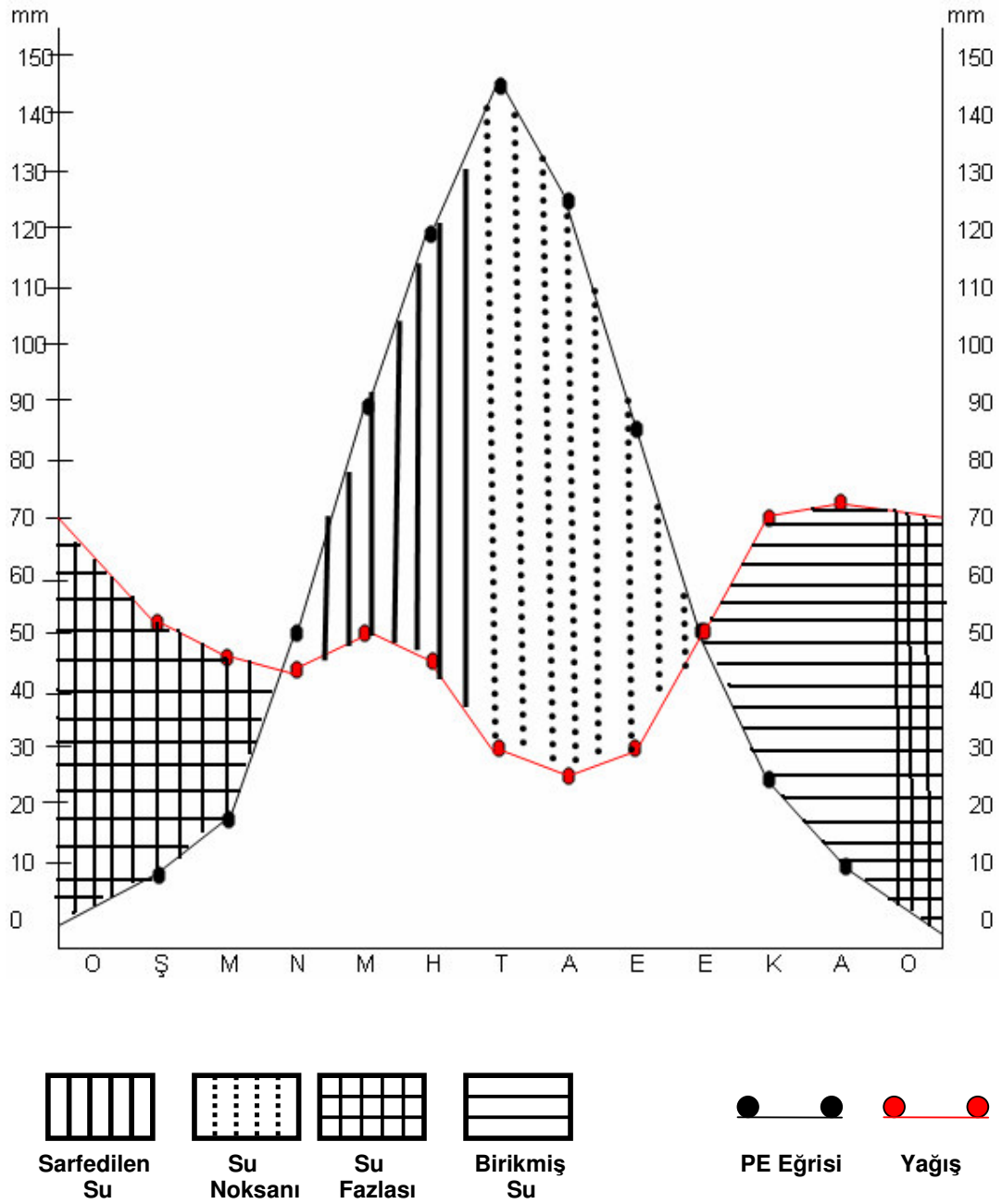
Thornthwaite metoduna göre araştırma sahasındaki istasyonlardan Kırklareli $C_1B^1_2S_2b^3$ (Kurak-az nemli , II. Dereceden mezotermal su fazlası kış mevsiminde ve çok kuvvetli iklim tipi) , Lüleburgaz $C_1B^1_2S_2 b^3$ (Kurak-az nemli , II. Dereceden mezotermal su fazlası kış mevsiminde ve çok kuvvetli iklim tipi) , Uzunköprü $C_2B^2_2S_2$ (Yarı nemli , II. dereceden mezotermal su noksanı yazın ve çok kuvvetli tali iklim tipi) , Keşan $C_2B^2_2S_2$ (Yarı nemli , II. dereceden mezotermal su noksanı yazın ve çok kuvvetli tali iklim tipi) harfleriyle belirlenen iklim tipindedir.

Yağışla sıcaklık arasındaki ilişkiye dayanarak De Martonne tarafından ortaya konan kuraklık indisleri nemli ve kurak sahaların sınırı ve doğal stepin bulunup bulunmadığı hakkında fikir edinilmesini sağlar. 1942 yılında De Martonne ve Gottman'ın yıllık sıcaklık ve yağış tutarı yanında en kurak ayın yağışı ve sıcaklığını dikkate alarak ortaya koydukları formüle göre kuraklık indisi Uzunköprü'de 18,5, Keşan'da 15,9 , Lüleburgaz'da 15,8 , Kırklareli'nde 16,5 olup, kuraklık indisi sınıflandırmasına göre 10-20 dilimleri arasında yer almaktadır. Buna göre tüm istasyonlar yarı kurak sahalarla nemli sahalar arasında yer alır dolayısı ile doğal step sahaları dışındadır.

Araştırma sahasının doğal step olmadığını Köppen formülü de doğrular. Köppen'in step iklimleri ile nemli iklimleri ayırt eden formülü uygulanırsa r'nin değerinin $2(t+7)$ 'den büyük olduğu görülür ki sahadaki tüm istasyonlar Köppen sınıflandırmasındaki

KIRKLARELİ	A Y L A R												YILLIK
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
Sıcaklık	2,2	4,1	6,6	12	17	21	23	23	19	14	9,5	5,1	13
Sıcaklık İndisi	0,3	0,7	1,5	3,5	6,38	8,9	10	9,8	7,4	4,6	2,6	1	57,03
Düzeltilmemiş PE	4	10	19	43	72	91	112	105	82	53	33	13	
Düzeltilmiş PE	3	8	19	48	88	117	145	126	85	50	26	9	663
Yağış	70	52	47	45	52	45	31	24	30	52	71	74	593
Birikmiş suyun aylık değişimi	0	0	0	-3	-36	-72	0	0	0	2	45	65	
Birikmiş su	100	100	100	97	61	0	0	0	0	2	47	100	
Gerçek Evapotranspirasyon	3	8	19	48	88	45	31	24	30	50	26	9	381
Su noksanı	0	0	0	0	0	11	114	102	55	0	0	0	282
Su fazlası	67	44	28	0	0	0	0	0	0	0	0	12	151

TABLO 1: Kırklareli İstasyonunun Su Bilançosu Tablosu C₁B¹₂S_{2b}'₃
(Kurak az nemli II. dereceden mezotermal su fazlası kış mevsiminde ve çok kuvvetli iklim tipi.)

Şekil 2: Kırklareli İstasyonunun Thornthwaite Metoduyla Su Bilançosu Diyagramı C₁B₂S₂b₃' (Kurak az nemli II. dereceden mezotermal su fazlası kış mevsiminde ve çok kuvvetli iklim tipi.)

C sa harfleri ile ifade edilen orta iklimler kuşağı içinde kışları ılık ve yağışlı, yazları sıcak ve kurak iklim tipidir.

Eriñç'in yağış etkinlik indis formülü sahadaki istasyonlara uygulanırsa indis değerinin Uzunköprü'de 34,9 Keşan'da 32,9 Lüleburgaz'da 30,8 Kırklareli'nde 32,7 olduğu görülür. Bu indis değerlerine araştırma sahasının yarı nemli bir özellik gösterir ve bitki örtüsü park görünümlü kuru ormandır.

Thortnhwaite, De Martonne, W. Köppen ve Eriñç metodlarının sahaya uygulanmasıyla ortaya çıkan sonuç, sahanın step sahası dışında kaldığı ve ağaç yetişmesine uygun şartlara sahip olduğudur.

Rüzgar durumuna gelince Ocak ayında bütün istasyonlarda hakim rüzgar yönleri kuzey sektöründe toplanmıştır. Ocak ayında rüzgarların Edirne'de % 62'si N 13° W'den , Lüleburgaz'da % 62'si N 36° E'den, Çorlu'da % 50'si N 36° E'den Kırklareli'nde % 53'ü N45°E'den esmektedir. Temmuz ayında ise; Edirne'de % 51'i N 18° W'den , Lüleburgaz'da % 68'si N 54° E'den, Çorlu'da % 73'ü N 36° E'den Kırklareli'nde % 60 N 36° E'den esmektedir.

Ergene Havzası'nda rüzgarların çoğu kuzey sektöründe toplanmıştır. Istranca dağlarını aşan hava akımları havzaya inerken ısınır. Isınan ve nispeten kuru olan hava buharlaşmayı artırıcı bir etki yapar. Ancak rüzgarların havzanın hiçbir yerinde büyük hızlara erişmemesi bitkiler üzerinde olumsuzluklara yol açmamaktadır.

Araştırma sahasında genel hatlarıyla görülen başlıca toprak tipleri kireçsiz kahverengi topraklar ile grumusollerdir.

Kireçsiz kahverengi topraklar Trakya genelinde geniş bir yer kaplamaktadırlar. Bu topraklar genel olarak çok hafif eğimli sahalarla hafifçe parçalanmış topografyayı kaplarlar. Fazla eğimli ve çok parçalanmış yerlerde toprağın kalınlığı azalmıştır. Kireçsiz kahverengi toprakların hakim olduğu yerlerde kireç oranının az oluşu, yağışın nispeten fazlalığı ve yıkanmanın kuvvetli olmasındandır. Kireçsiz kahverengi topraklar orta derecede organik madde içerirler, bu özellikleri ile bitki yetişmesine uygundur. Gerçekten de Trakya'nın genelinde bu topraklar üzerinde meşe ve gürgen topluluklarından oluşan kuru ormanlar yayılış gösterir.

Grumosol topraklar ise fazla kil içerdiklerinden yaz aylarında kuruyan ve üzerlerinde geniş çatlaklar meydana gelen yapıya sahiptirler. Organik bakımından zengindirler. Yaz devresindeki yüksek sıcaklıkların meydana getirdiği buharlaşma, aslında yağış azlığı olan bu devrede su kaybını daha da artırır. Bu özellikleri ile Grumosoller bitki yetişmesine pek elverişli görünmese de killi ve ağır topraklar olmaları kırıntılı bir yapı göstermeleri dolayısıyla buharlaşmayı azaltıcı bir role de sahiptirler. Yıkanmanın azlığı bu toprakların verimliliğinden fazla bir şey kaybetmemesine yol açar. Aynı zamanda derin topraklar oluşu toprak neminin korunmasını sağlar. Derin topraklar olan Grumosoller üzerinde kuvvetli bir kök sistemine sahip bitkiler uygun yaşam ortamı bulurlar. Nitekim sahadaki orman kalıntılarını oluşturan meşe topluluklarının büyük bir kısmı Grumosol topraklar üzerinde bulunur.

Sahanın genel jeomorfolojik özelliği NE-SW doğrultusunda uzanan ve Ergene'ye kavuşan alüvyal tabanlı ve yatık yamaçlı vadi olukları ile bu vadiler arasında kalan ve onlara kabaca paralel olarak uzanan yayvan sırtlardan ibarettir. Güneyden Ganos ve Kuru dağları kuzeyden Istranca dağları ile Marmara ve Karadeniz etkisine kapanmış olduğundan bu saha daha az yağış alır. Relief şartlarının yarattığı bu özelliğin bir sonucu olarak Ergene havzası bitki örtüsünün gelişmesi bakımından çevresine göre daha az elverişli bir durum gösterir. Ancak bu durum havzada orman yetişmeyeceği anlamına gelmez. Nitekim bu sahada Ergene Nehri ve kolları ile parçalanmış birbirinden alüvyal tabanlı vadilerle ayrılmış olan 300-350 m. civarındaki yayvan sırtlar ve az yüksek tepelerin tahripten kurtulmuş alanlarının meşe toplulukları ile kaplı olduğu görülür.

BÖLÜM 2

TATAR AKÇAAĞACININ (*Acer tataricum*) TRAKYA'DAKİ YAYILIŞ

ALANLARI

Tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakya'daki yayılış alanlarının ortaya konması, önce Trakya bitki örtüsünün genel çizgileriyle gözden geçirilmesiyle daha anlam kazanacaktır.

Dönmez, Trakya'da iklim, toprak, rölyef şartlarının yani yetişme şartlarının imkan verdiği başlıca bitki topluluklarını, nemli ormanlar, kuru ormanlar, maki ve psödomaki olarak ayırt etmektedir. (*Şekil-2*) Nemli ormanlar kuzeyde Yıldız Dağları ile güneyde Ganos Dağları'nda yayılış gösterir. Yıldız Dağları'nda kıyılardan zirvelere ve güney yüzlerdeki kabul havzalarına kadar uzanan bu ormanların birinci derecede hakim elemanı kayın (*Fagus orientalis*), ikinci derecede sapsız meşe (*Quercus petraea*) ve gürgendir (*Carpinus betulus*). Ganos Dağları'nın kuzey yüzlerini kaplayan nemli ormanların hakim elemanlarını sapsız meşe (*Quercus petraea*), gürgen (*Carpinus betulus*) ve kestane (*Castanea sativa*) oluşturur.⁶ Ganos Dağları'nın kuzey yüzlerinin yüksek seviyelerindeki kabul havzalarında 2003 yılında A. Çoban tarafından küçük kümeler halinde kayının da (*Fagus orientalis*) bulunması Trakya bitki örtüsündeki bir eksikliği gidermiştir.⁷ Trakya'da kuru ormanlar Yıldız ve Ganos Dağları'nın güney yüzleriyle, bunlar arasındaki platolar üzerinde yaygındır. Bu ormanlar çoğunlukla çeşitli

⁶ Y. Dönmez, *Trakya'nın Bitki Coğrafyası*, a.g.e.

⁷ A. Çoban, "*Ganos Dağları'ndaki kayın kalıntıları ve yeni bitki türleri*", Türk Coğrafya Dergisi, sayı 42, İstanbul : 2004, s.47-57.

meşe türleri (*Quercus cerris*, *Q. infectoria*, *Q. pubescens*, *Q. frainetto*) ve gürgenlerden (*Carpinus orientalis*) oluşur. Güneydeki Kuru Dağları ise doğu kesiminde meşe (*Q. frainetto*, *Q. pubescens*), batı kesiminde bütünüyle kızılçam (*Pinus brutia*) ormanlarıyla kaplıdır. Psödomaki toplulukları Trakya'nın Karadeniz kıyıları boyunca dar bir şeritte; maki formasyonu ise Ganos ve Kuru Dağları'nın güney eteklerinde ve Gelibolu Yarımadası'nda kıydan 350-400 m. yükseltilere kadar yayılış gösterir.

2.1 Tatar Akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakya'daki Yayılışı ile İlgili Önceki Çalışmalar

Çalışmamıza konu olan tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakya'da dağılışı gösterdiği yerler kuzey ve güneydeki dağlık kütleler arasındaki platoları kaplayan kuru orman sahaları ile antropojen step sahası olarak ayırt edilen Ergene Havzası'dır. Bu ağaç türünün Trakya'da ilk defa bulunduğu yer, Edirne'nin kuzeyindeki Hatipköy Korusu'dur.⁽⁸⁾ Bir orman kalıntısı olan bu koruda, tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) 60 m. yüksekliğindeki sırtın batı yamacı üzerinde yaygındır. Daha çok 5-6 m. boyunda ince gövdeli tatar akçaağaçları (*Acer tataricum*), meşelerin siperinde gelişmiştir. Çoğunlukla dağınık veya 3-4 ağaçtan oluşan topluluklar halindedir. Meşeler arasına karışan diğer çalı türleri, menengiç (*Pistacia terebinthus*), dişbudak (*Fraxinus ornus*), karaağaç (*Ulmus campestris*), kızılçık (*Cornus mas*) ve sumaktır (*Rhus cotinus*). Yerel adı keleve veya sepetlik ağacı olan tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) ağacından sigara ağızlığı, dallarından ise kaynatılarak kök boyası yapıldığı için, köylülerce kesilmekte ve sayıları gün geçtikçe azalmaktadır.

Dönmez'in, Ergene Havzası'nın beşeri etkilerle oluşmuş bir antropojen step sahası olduğunu kanıtlamak için dikkat çektiği orman kalıntıları, bu konudaki delilleri çoğaltmak gayesiyle, üç araştırmacının daha (Ö. Kalkan, E. Üçtepe, H. Çolak) çalışmalarına konu olmuştur.

⁽⁸⁾ Y. Dönmez, "Trakya'da görülen yeni bitki türleri" Coğrafya Enst. Dergisi, XVI. İstanbul : 1967, s.152.

Kalkan, Edirne çevresindeki orman kalıntılarını incelediği çalışmasında, aşağıdaki yerlerde tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) bulmuştur.⁹ Ergene'nin kollarından Sazlıdere batısındaki sahada mevcut orman kalıntıları, hakim ağacını tüylü meşenin (*Quercus pubescens*) oluşturduğu, içine ayrıca mazı meşesi (*Quercus infectoria*), saplı meşe (*Quercus robur*) ve gürgenin (*Carpinus orientalis*) karıştığı bir bitki topluluğudur. Bu topluluk geniş tahribata karşın, Orhaniye Köyü güneyindeki Hıdırağa Tepe üzerinde varlığını sürdürebilmiştir. Vadi içlerinde daha da çeşitlenen bitki topluluğu, söğüt (*Salix fragilis*), karaağaç (*Ulmus glabra*) ve 5-6 m. boyunda ağaççıklar halinde tatar akçaağaçlarından (*Acer tataricum*) oluşur. Sazlıdere vadisinin Orhaniye köyü doğusuna rastlayan kesimi, gürgenlerle (*Carpinus orientalis*) kaplıdır. Gürgenler (*Carpinus orientalis*) arasına dağınık olarak saplı meşe (*Quercus robur*), mazı meşesi (*Quercus infectoria*), karaağaç (*Ulmus glabra*) ve tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) karışır. Orhaniye Köyü kuzeyindeki Abalar Köyü çevresi, çapları 40-50 cm.yi, boyları 15-20 m.'yi bulan meşelerin (*Quercus robur*, *Q.infectoria*, *Q.pubescens*) oluşturduğu bir orman kalıntısıdır. Burada çapları 1 m.'yi bulan meşe kütükleri sahanın tahripten önce iyi gelişmiş bir orman sahası olduğunu aksettirmektedir. Meşe ağaçları arasına dağınık olarak karaağaç (*Ulmus glabra*), ahlat (*Pirus elaeagrifolia*) ve tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) karışır. Vadi içlerinde bitki örtüsü yoğunluk kazanır. Dişbudakların (*Fraxinus angustifolia*) hakim olduğu bu toplulukta, tatar akçaağaçlarının (*Acer tataricum*) 7-8 m.ye kadar boylandıkları dikkati çeker. Yine bir orman kalıntısı olan Edirne doğusundaki Arpaç ve Küküler köyleri çevresi, 15-20 m. Boyunda ve 50-60 cm. çapındaki çok iyi gelişmiş bir meşe (*Quercus robur*, *Q. pubescens*, *Q. infectoria*) sahasıdır. Meşeler arasında ağaççık halinde karaağaç (*Ulmus glabra*), ahlat (*Pirus elaeagrifolia*), tesbih (*Styrax officinalis*) ve tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) yaygındır. Bitki örtüsünün yoğunluk kazandığı vadi içlerinde karaağaç (*Ulmus glabra*) ve akçaağaçlar (*Acer campestre* ve *A. tataricum*) hakim türlerdir. Havsa kuzeyinde Bostanlı köyü merasındaki orman kalıntısı, meşelerden (*Quercus robur*, *Q. infectoria*, *Q. pubescens*) oluşmaktadır. Bu kesimde tatar akçaağaçları (*Acer tataricum*), Karaağaç (*Ulmus glabra*), dişbudak (*Fraxinus angustifolia*), kızılçık (*Cornus sanguinea*) ve kurtbağrı (*Ligustrum vulgare*) ile birlikte vadi içlerinde ortaya çıkarlar.

⁹ Ö. Kalkan, “*Edirne çevresindeki orman kalıntıları*”, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992,s.23-32.

Kırklareli–Lüleburgaz arasındaki orman kalıntılarını inceleyen Üçtepe'nin, tatar akçaağacını (*Acer tataricum*) bulduğu yerlerden ilki, İnece bucağı güneyindeki orman kalıntısını oluşturan meşelik (*Quercus robur*, *Q. pubescens*, *Q. infectoria*) sahadır.¹⁰ Tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), bu meşe topluluğu içinde, dişbudak (*Fraxinus angustifolia*), karaağaç (*Ulmus glabra*), söğüt (*salix alba*), güvem çalısı (*Prunus spinosa*) ile birlikte dağınık olarak bulunur. Daha kuzeydeki Koyunbaba köyü civarındaki orman kalıntısının hakim türleri macar meşesi (*Quercus frainetto*) saplı meşe (*Quercus robur*), tüylü meşe (*Quercus pubescens*) ve mazı meşesidir (*Quercus infectoria*). Alt kat ise, dişbudak (*Fraxinus angustifolia*), geyik dikenini (*Crataegus monogyna*), menengiç (*Pistacia terebinthus*) ve tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) gibi türlerden oluşur. Üsküpdere köyü güneyindeki Üsküpdere, Yancıklar (Ataköy) köyü batısındaki Yumrutepe ve Hamzabey köyü batısındaki Ceylan sırtları, bu sahada en geniş olan orman kalıntılarıdır. Her üç sırt üzerinde hakim olan 8-10 m. boyundaki meşe (*Quercus frainetto*, *Q. cerris*, *Q. robur*, *Q. infectoria*, *Q. pubescens*) türleridir. Tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) bu meşe toplulukları içinde, dişbudak (*Fraxinus angustifolia*), gürgen (*Carpinus orientalis*) kurtbağrı (*Ligustrum vulgare*), geyik dikenini (*Crataegus monogyna*) kızılıcak (*Cornus sanguinea*) ile birlikte ağaççık katını oluştururlar. Hamitabat köyünün doğusundaki Öküzçüğeğreği sırtı ile, batısındaki Harmanlıklar sırtı üzerindeki orman kalıntılarında, tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), aynı karakterdeki meşe topluluklarının alt katını oluşturan türlerden biridir.

Uzunköprü – Meriç – Yörücek arasındaki sahada orman kalıntıları üzerinde çalışma yapan Çolak, iki yerde daha tatar akçaağacını (*Acer tataricum*) bulmuştur.¹¹ Bunlardan biri İbriktepe köyü kuzeyindeki sırtlar üzerinde tahripten kurtulmuş orman kalıntısını oluşturan meşeliktir. Mazı meşesinin (*Quercus infectoria*) hakim tür olduğu bu sahada tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), karaağaç (*Ulmus glabra* ve *U. minor*), akçaağaç (*Acer campestre*) ile birlikte çalı formundaki alt katı oluştururlar. Diğer saha ise Kavacık, Kırkkavak ve Hasanpınar köyleri arasındaki sırtı kaplayan orman kalıntısıdır. Burada hakim ağacı, 15-20 m. boyundaki macar meşesi (*Quercus frainetto*) oluşturur. Gerçek anlamda iyi gelişmiş bir orman parçası olan bu topluluğun alt katı,

¹⁰ E. Üçtepe, “Kırklareli, Lüleburgaz Arasındaki Orman Kalıntıları”, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993,ss:12-22.

¹¹ H. Çolak, “Uzunköprü – Meriç – Yörücek Arasındaki Sahada Orman Kalıntıları”, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994,s.20-30.

gençlik halindeki tatar akçağacı (*Acer tataricum*), dişbudak (*Fraxinus ornus*), karaağaç (*Ulmus glabra*) ve geyikdikenini (*Crataegus monogyna*) gibi türlerden ibarettir.

2.2 Trakya’da Tatar Akçağacının (*Acer Tataricum*) Tarafımızdan Saptanan Yeni Sahaları

Bizden önceki çalışmalardan anlaşılacağı gibi, tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakya’da bulunduğu yerler, Yıldız Dağları’nın güney, Ganos ve Kuru dağlarının ise kuzey eteklerinde uzanan platolarla, Ergene Havzası’na bağlı bulunmaktadır. Tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakya’daki genel dağılışını ortaya koymak için biz de çalışmalarımızı sözü edilen sahalarda yoğunlaştırdık. Bununla beraber, dağlık alanlarda da bulunabilir mi düşüncesiyle, çalışmalarımızı buralarda da sürdürdük. Her ne kadar daha önceki çalışmalarda bulunduğu yerlerin (hem kuzey kesimde, hem de güney kesimde) dışına taşığını tespit ettikse de, tatar akçaağacını (*Acer tataricum*), ne Yıldız dağlarında, ne de Ganos ve Kuru dağlarında bulabildik.¹² Dolayısıyla tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakya’da, bu kütleler arasındaki sahada yetişme imkanı bulabilen bir ağaç türü olduğu kanısına vardık, yine daha önceki çalışmalardan farklı olarak, tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) yalnızca meşe ormanı kalıntıları içinde dağlık ve daha çok, çalı formunda yayılış gösteren bir tür değil, baraj gölü çevresi gibi daha nemli bir yetişme ortamında, 8-10 m. lik ağaçlar halinde, topluluklar oluşturduğunu, gözlemledik (Foto-2). Daha önceki çalışmaların ana konusu olmadığı için, üzerinde durulmayan, yahut gözden kaçan bir yön de, tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) sadece orman kalıntılarının esasını oluşturan meşelikler içinde değil, ağaçtan bütünüyle yoksun sahalarda tarlalar arasındaki sınır çitleri üzerinde, çalılar halinde de olsa, varlığını sürdürdüğü, böylece Trakya’da oldukça yaygın

¹² Dağlık alanlardaki araştırmalarımız sırasında, Dönmez’in Trakya çalışmasında sözü edilmeyen aşağıdaki türler ilk defa tarafımızdan bulunmuştur Istranca Dağları’nın önemli zirvelerinden 800 m.lik Vava tepe üzerinde Kafkas akçaağacı (*Acer trautvetteri*); Istranca Dağları’nın güney eteğindeki plato üzerinde (Yenitaşlı köyü ile Höyükdere arasındaki sahada) papaz külahı (*Euonymus europaeas*) ve Demirköy – Yenice arasında 700 m.lerde, asıl yayılış alanı Yıldız dağlarının Bulgaristan’daki devamı üzerinde olan, çok sınırlı olarak Trakya’daki varlığı literatürde yer alan, ancak Dönmez’in çalışmasında adı geçmeyen batı kayını (*Fagus silvatica*). Trakya’daki bütün çalışmalarımızda alınan bitki numunelerinin teşhisi hocam Y. Dönmez tarafından yapılmıştır. Kendilerine ayrıca teşekkür ederim.

olduğudur.(Foto-3-4) Bu nedenle çalışmalarımızın amacı gereği olarak, ağaçsız alanlarda da, yeşil örtüyü gördüğümüz, hemen her yerde araştırmamızı sürdürdük.

Aşağıda, tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) Trakya'da tarafımızdan yeni bulunan sahalarını, konunun kolay takibi açısından, iki kısımda ele almayı uygun bulduk.

2.2.1 Tatar Akçaağacının (*Acer tataricum*) Ergene Nehri Kuzeyinde Saptanan Yeni Sahaları

Bu kesimde en önemli *Acer tataricum* sahası, Kırklareli'nin kuzey batısında, Erikler köyünün yakınında, Kocadere üzerindeki Kayalı barajı çevresidir. Burası, Trakya'da yayılış gösteren *Acer tataricum*'ların, topluluk oluşturduğu tek yerdir.¹³ Kayalı barajını çevreleyen tepelerin üzerinde 1–2 m. boyundaki dağınık çalılar halinde görülmeye başlayan tatar akçaağaçları (*Acer tataricum*), (Foto-4-5) baraja yaklaştıkça, sıklaşmakta, boyları artmakta, Trakya'nın diğer yerlerinde kurakçıl, dolayısıyla sert olan yapraklar, nemcil bitkilerin yaprakları gibi farklı bir özellik kazanmaktadır. Kayalı barajı çevresindeki tatar akçaağaçlarının (*Acer tataricum*) en iyi geliştiği kesim, Kocadere'nin kollarından Kadıköy

¹³ Dönmez'in Trakya'da *Acer Tataricum*'u ilk bulduğu Hatipköy korusuna, bu çalışmalarımız esnasında tekrar gittiğimizde, yaklaşık 40 yıl önce Hatipköy korusunun bazı kesimlerinde, Dönmez'in sözünü ettiği tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) topluluğundan geriye sadece tek tük bodur tatar Akçaağaçlarının (*Acer tataricum*) kaldığını gözlemledik. İnsafsız bir tahribatın yol açtığı bu durum, en çok, Trakya'da *Acer tataricum* varlığını ilk bulan ve yaptığımız araştırma gezisine başkanlık eden hocamızı etkiledi.

Foto - 2: Kayalı Barajı çevresinde 10-12 m. boyundaki tatar Akçaağaçlarının uzaktan görünüşü.

Foto - 3: Tarla sınırlarında yaygın olarak rastlanan tatar akçaağaçlarından (*Acer tataricum*) bir görünüş.

Foto - 4: Tarla sınırlarında yaygın olarak rastlanan tatar akçaağaçlarından (*Acer tataricum*) bir görünüş.

Foto-5: Kayalı Barajını çevreleyen Tepelik alanda 1-2 m. boyundaki tatar akçağaçlar (*Acer tataricum*).

deresinin açmış olduğu vadi içleri ve yamaçlarıdır. Burada, 10–15 ağaçtan oluşan küçük topluluklar halindeki tatar Akçaağaçları (*Acer tataricum*), çapları 40 -50 cm.yi, (Foto-7) boyları 10-12 m.yi bulan birer orman ağacı özelliğini kazanmıştır. Kayalı barajının kuzeyinde 250 m. yüksekliğindeki tepenin kuzeye dönük yüzünde, yine 8–10 m. boyundaki ağaçlardan oluşmuş, ikinci bir *Acer tataricum* topluluğu mevcuttur. Her iki kesimde de tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), mevcut bitki örtüsünde hakim türdür. Topluluğa giren dağınık haldeki diğer türler dişbudak (*Fraxinus ornus*), mazı meşesi (*Quercus infectoria*),

geyikdikeni (*Crataegus monogyna*), kurtbağrı (*Ligustrum vulgare*), kızılıcık (*Cornus sanguinea*), yabani elma (*Malus sylvestris*), armut (*Pyrus communis*) ve karaçalıdır (*Paliurus aculeatus*). Ağaççık halindeki bu türlerin çoğunluğu kurakçıl olmakla beraber, içlerinde kurtbağrı, kızılıcık (*Cornus sanguinea*) ve yabani elma (*Malus sylvestris*) gibi nemcil türlerin de bulunması, sözü edilen tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) sahalarının oldukça nemli bir ortam olduğunu aksettirir. Bu nemli ortamda, Trakya'nın diğer yerlerinde boyları 5–6 m.yi geçmeyen tatar akçaağaçların (*Acer tataricum*) 8-10 m.ye kadar boylanabilmeleri ve birer gerçek orman ağacı halini almaları, kuşkusuz baraj gölünün sağladığı, taban suyu seviyesinin yüksekliğiyle ilgilidir. (Foto 8-9-10-11)

Ergene nehrinin kuzeyindeki kesimde tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) saptandığı ikinci yer Vize, Saray ve Cevizköy arasındaki sahadır. Vize'nin güneyinde 230 m. yüksekliğindeki tepenin kuzey yüzünü oldukça çeşitli bir bitki topluluğu kaplar. Hakim elemanı mazı meşesinin (*Quercus infectoria*) oluşturduğu bu topluluk içindeki diğer türlerin çoğunluğu, kurakçıl karakterli çalılardır: dişbudak (*Fraxinus ornus*), karaağaç (*Ulmus glabra*), akçaağaç (*Acer campestre*), çakal eriği (*Prunus spinosa*), geyikdikeni (*Crataegus monogyna*), adi ardıç (*Juniperus communis*), karaçalı (*Paliurus aculeatus*), yasemin (*Jasminium fruticans*). Bununla beraber sapsız meşe (*Quercus petraea*), dişbudak (*Fraxinus angustifolia*), gürgen (*Carpinus betulus*) ve kızılıcık (*Cornus sanguinea*) gibi nemcil türler de bu topluluğa katılır. İnceleme konumuz olan tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) da bu çeşitli bitki topluluğu içinde, dağınık ağaççıklar halindedir.

Foto-6: Kayalı Barajına inen sırtlarda yaygın çalı formundaki tatar akçaağaçları (*Acer tataricum*).

Foto-7: Kayalı Barajı kenarında 8-10 m. boy ve 35-40 cm. çapında tatar akçaağaçlarının (*Acer tataricum*) yakından görünüşü.

Vize'nin güney batısındaki Cevizliköy ile Topçuköy arasında, yükseltisi 210 m. olan sahada saptanan tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), tahrip edilerek çalılığa dönüşmüş bir bitki topluluğu içinde, dağınık olarak yer alır. Bu topluluğun hakim ağacı macar meşesidir (*Quercus frainetto*). Sapsız meşe (*Quercus petraea*), mazi meşesi (*Quercus infectoria*), gürgen (*Carpinus betulus*), akçaağaç (*Acer campestre*), kızılıçık (*Cornus sanguinea*), karaağaç (*Ulmus minor*), dişbudak (*Fraxinus angustifolia*) ve adi ardıç (*Juniperus communis*) bu bitki topluluğuna karışan diğer dağınık türlerdir.

Tatar akçaağacını (*Acer tataricum*) bulduğumuz diğer bir yer, Vize ile Saray arasında Anadere'nin yukarı çığırındaki vadi yamaçlarıdır. Bu sahanın oldukça nemli bir ortam olduğunu, mevcut bitki örtüsünün, çoğunlukla nemcil türlerden oluşması aksettirir. Meşelerin hakim olduğu sahada, en yaygın meşe türü, nemcil karakterli sapsız meşe (*Quercus petraea*)dir. Buna, yine nemcil karakterli macar meşesi (*Quercus frainetto*) daha seyrek olarak da ıstranca meşesi (*Quercus hartwissiana*), gürgen (*Carpinus betulus*) ve dişbudak (*Fraxinus angustifolia*) eşlik eder. Topluluğa karışan ve bir kısmı kurakçıl olan diğer türler, akçaağaç (*Acer campestre*), üvez (*Sorbus torminalis*), mazi meşesi (*Quercus infectoria*), tüylü meşe (*Quercus pubescens*), karaağaç türleri (*Ulmus glabra* ve *U. minor*) ve inceleme konumuz olan tatar akçaağacıdır (*Acer tataricum*).

2.2.2 Tatar Akçaağacının (*Acer tataricum*) Ergene Nehri Güneyinde Saptanan Yeni Sahaları

Bu kesimde tatar akçaağacının (*Acer tataricum*) yeni bulunduğu yerler, bütünüyle, Ganos ve Kuru dağlarının kuzey eteklerinden Ergene havzasına kadar uzanan platolar üzerindeki kuru orman sahalarıdır.

Keşan'ın batısında K.Doğanca köyü kuzeyindeki orman kalıntısı, hakim elemanını tüylü meşenin (*Quercus pubescens*) oluşturduğu, içine ağaççık halinde mazi meşesi (*Quercus infectoria*), akçaağaç (*Acer campestre*), gürgen (*Carpinus orientalis*), dişbudak (*Fraxinus ornus*), geyikdikenini (*Crataegus monogyna* ve *C. tanacetifolia*) ve çoklukla

Foto-8: Tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) sahasından Kayalı Barajı'na bakış.

Foto-9: Tatar akçaağacı sahasından (*Acer tataricum*) Kayalı Barajı'na bakış.

Foto-10: Kayalı Barajı kenarında 8-10 m. boyundaki tatar akçaağaçlarından (*Acer tataricum*) bir görünüş.

Foto-11: Kayalı Barajı kenarında 8-10 m. boyundaki tatar akçaağaçlarından (*Acer tataricum*) bir görünüş

karaçalının (*Paliurus aculeatus*) karıştığı, çeşitli bir bitki örtüsünden ibarettir. Yarı kurakçıl ve kurakçıl türlerden oluşan bu topluluk içinde, çalı şeklinde ve dağınık olarak, tatar akçaağaçları da (*Acer tataricum*) yer alır.

Keşan – Malkara arasındaki saha, kuru ormanların geniş ölçüde tahrip edildiği, yerini çalılıklara bıraktığı bir kesimdir. Burada iki ayrı yerde tatar akçaağacı (*Acer tataricum*) bulunmuştur. Bunlardan ilki Ahmetpaşa köyü güneybatısındaki meşelik sahadır. Meşeliğin hakim elemanını saplı meşe (*Quercus robur*) oluşturur. Topluluğa dağınık olarak katılan diğer türler tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), karaağaç (*Ulmus minor*), kızılçık (*Cornus mas* ve *C. sanguinea*) akçaağaç (*Acer compestre*), karaçalı (*Paliurus aculeatus*) ve ahlattır (*Pyrus elaeagrifolia*). Şimdiye kadar sözü edilen yerlerden farklı olarak, bu meşe sahasındaki tatar akçaağaçları (*Acer tataricum*), çalı katının en yaygın elemanı olarak dikkati çeker. (Foto-12) Daha batıda Yaylagöne köyü civarındaki bitki örtüsü, çoğunlukla meşelerden oluşur. Tüylü meşe (*Quercus pubescens*) ve mazi meşesi (*Quercus infectoria*) en yaygın türlerdir. Çalı katını oluşturan başlıca elemanlar dişbudak (*Fraxinus ornus*), gürgen (*Carpinus orientalis*), karaağaç (*Ulmus glabra*), karaçalı (*Paliurus aculeatus*), katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*), kermez meşesi (*Quercus coccifera*), akçakesme (*Phillyrea latifolia*), çakal eriği (*Prunus spinosa*), geyik dikenini (*Crataegus monogyna*), kızılçık (*Cornus mas* ve *C. sanguinea*) ve tatar akçaağacıdır (*Acer tataricum*). Birer maki elemanı olan kermez meşesi (*Quercus coccifera*) ve akçakesmenin (*Phillyrea latifolia*) burada bulunuşu dikkat çekicidir. Ganos ve Kuru dağlarının güney yüzlerinde, kıyılardan 350–400 m.ye kadar yayılış alanı bulunan maki topluluğunun bu iki elemanı, Kuru Dağları'nı yaran vadiler boyunca, sözü edilen iç kesimlere sokulmuş olmalıdırlar.

Tatar akçaağacı (*Acer tataricum*), Ganos Dağları'nın kuzey eteklerindeki platolar üzerinde iki ayrı yerde daha bulunmuştur. Bunlardan ilki Dereköy güneyindeki tüylü meşe (*Quercus pubescens*) ve mazi meşesi (*Quercus infectoria*) sahasıdır.(Foto-13) Bu meşe sahasında çalı katını oluşturan başlıca türler; gürgen (*Carpinus orientalis*), kızılçık (*Cornus sanguinea*), kurtbağrı (*Ligustrum vulgare*), katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*), alıç (*Crataegus orientalis*), ahlattır (*Pyrus elaeagrifolia*) ve tatar akçaağacıdır (*Acer tataricum*). İkinci bulunduğu yer ise, Dereköy'ün kuzeyindeki Kınıklar köyü civarında bir akarsu kabul havzasına rastlayan, dolayısıyla çok zengin ve birçok nemcil bitki türünü de barındıran meşelik sahadır. Meşeler içinde hakim eleman olarak saplı

meşe (*Quercus robur*) öne çıkar. Diğer meşe türlerini mazi meşesi (*Quercus infectoria* ve *Q. infectoria subsp. boissieri*) saçlı meşe (*Quercus cerris*) ve tüylü meşe (*Quercus pubescens*) oluşturur. Çalı katını da dağınık olarak bulunan başlıca türler, karaağaç (*Ulmus glabra* ve *U. minor*), gürgen (*Carpinus orientalis*), akçağaç (*Acer campestre*), kızılıçık (*Cornus sanguinea* ve *C. mas*), karaçalı (*Paliurus aculeatus*), yasemin (*Jasminum fruticans*), katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*), yabani elma (*Malus silvestris*), yabani erik (*Prunus divaricata*) ve çakal eriği (*Prunus spinosa*), yabani armut (*Pyrus communis*) ve çalışmamızın konusu olan tatar akçağacıdır (*Acer tataricum*).

Foto-12: Ahmetpaşa köyü güneybatısındaki meşelik sahadaki tatar akçağaçlarından (*Acer tataricum*) bir görünüş

Foto-13: Dereköy güneyindeki meşelik sahada oldukça gelişmiş tatar akça ağacından (*Acer tataricum*) bir görünüş

2.2.3 Araştırma Sahasında Mevcut Bitkilerin Listesi

Acer tataricum
Acer campestre
Acer trautvetteri
Carpinus betulus
Carpinus orientalis
Cornus mas
Cornus sanguinea
Crataegus monogyna
Crataegus orientalis
Crataegus tanecefolia
Euonymus eurapaeas
Fagus orientalis
Fagus silvatica
Fraxinus angustifolia
Fraxinus ornus
Jasminum fruticans
Juniperus communis
Juniperus oxycedrus
Ligustrum vulgare
Malus silvestris
Paliurus aculeatus
Pinus brutia
Pistacia terebinthus
Phillyrea latifolia
Prunus divaricata
Prunus spinosa
Pyrus communis
Pyrus elaeagrifolia
Quercus hartwissiana
Quercus petraea

Quercus frainetto

Quercus pubescens

Q. infectoria subsp. boissieri

Quercus cerris

Quercus coccifera

Quercus infectoria

Quercus robur

Salix alba

Sorbus torminalis

Ulmus glabra

Ulmus minor

SONUÇ

Trakya'daki varlığı ilk defa 1960'lı yıllarda Dönmez tarafından Hatipköy korusunda tespit edilen tatar akçaçağacının (*Acer tataricum*) Trakya'da bir yerde değil, daha sonraki çalışmalarla Trakya'nın başka yerlerinde de bulunduğu ortaya çıkmış ve bu çalışmamızla Trakya'daki bütün yayılış alanları ortaya konmuştur. Bugünkü varlığıyla tatar akçaçağacı (*Acer tataricum*), topluluklar oluşturduğu bazı kesimler dışında çoğunlukla, geniş ölçüde tahrip edilen kuru orman sahalarında, daha çok tarlalar arasında çitler üzerinde meşe, gürgen, karaağaçlarla birlikte dağınık olarak bulunur. Tahripten önce tatar akçaçağacının (*Acer tataricum*) topluluklar oluşturduğu da bir gerçektir. Dönmez'in tespitine göre Hatip köy korusu, 1960'larda tamamen tatar akçaçağaçlarından (*Acer tataricum*) oluşan 5-6 m. boyunda, ancak seyrek yapılı bir topluluktur. 2005 yazında ise Hatip Köy Korusu'ndaki bu tatar akçaçağacı (*Acer tataricum*) topluluğundan ağaçcık halindeki 1-2 çalıdan başka bir şey kalmamıştı.

Tatar akçaçağacının (*Acer tataricum*) dağılışını incelediğimiz sahanın, bu ağacın yetişmesine uygun ortam oluşturduğunun en iyi kanıtı, Kayalı Baraj Gölü çevresinde tespit ettiğimiz tatar akçaçağacı (*Acer tataricum*) topluluklarıdır. Baraj gölünün sağladığı tabansuyu seviyesinin ve koruma altındaki baraj gölü çevresinin tahribat görmemesi bu topluluklardaki tatar akçaçağacılarının (*Acer tataricum*) 10-12 m.'ye kadar boylanabilmesine imkan vermiştir.

Bilindiği gibi step, ağacın doğal olarak yetişmediği yerlerdir. Ağaçlı step ise kanımızca stepin, tahrip edilen ormanın aleyhine sahasını genişletmesinin sonucu ortaya çıkan, dolayısıyla antropojen etkiler taşıyan bir kavramdır. Saha araştırmalarımıza göre tatar akçaçağacı (*Acer tataricum*) Ergene Havzası'nda oldukça geniş bir sahada yaygındır. Sahanın, doğal step alanı değil, kuru ormanların tahribi sonucu oluşmuş bir antropojen step olduğunun Dönmez tarafından ispatlanması ve bu görüşünün, yerli ve yabancı araştırmacılarca doğal step alanıdır diye kaynak olarak gösterilen Louis tarafından bile kabul edilmesi karşısında, Browicz'in tatar akçaçağacını (*Acer tataricum*) bir step ve ağaçlı step türü olarak göstermesini kabul etmenin uygun olmayacağı kanısındayız. Aksi halde, tatar akçaçağacının (*Acer tataricum*)

Türkiye'deki diğer yayış alanlarını da step sahası olarak kabul etmek gerekecektir veya tüm step alanlarında tatar akçaçağacına (*Acer tataricum*) rastlamak gerekecektir. Oysa Trakya dışında, tatar akçaçağacının (*Acer tataricum*) yayılış gösterdiği Karadeniz dağları ile Toros dağlarının İç Anadolu'ya bakan yamaçları, çoğunluğu kuru ormanlar olsa da, gerçek orman sahalarıdır. Tatar akçaçağacının (*Acer tataricum*) yayılışına bakarak buraları step ve ağaçlı step olarak nitelemenin doğru olmayacağı açıktır.

KAYNAKÇA

- Atalay, İ., 1994 Türkiye Vegetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Browicz, K. , 1983 Chorology of Trees and Shrubs in Southwest Asia and Adjacent Regions, V.1,Warszawa.
- Çoban , A., 2004 Ganos Dağları'ndaki Kayın Kalıntıları ve Yeni Bitki Türleri, İstanbul, Türk Coğrafya Dergisi , sayı 42, ss.47-57.
- Çolak, H. , 1994 Uzunköprü – Meriç–Yörücek Arasındaki Sahada Orman Kalıntıları, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Davis, P.H., 1967 Flora of Turkey and East Aegean Islands, Edinburg, vol. 2.
- Dönmez, Y., 1967 Trakya'da Görülen Yeni Bitki Türleri, İstanbul, Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı 16, ss.150-152.
- Dönmez, Y., 1990 Trakya'nın Bitki Coğrafyası, İstanbul, İ.Ü. Yayın No. 3601, Coğrafya Enst.yay. No. 51, İkinci Basım.
- Efe, R., 2004 Biyocoğrafya İstanbul, Çantay Kitapevi.
- Günel, N., 1997 Türkiye'de Başlıca Ağaç Türlerinin Yayılışları, Ekolojik ve Floristik Özellikleri, İstanbul, Çantay Kitapevi.
- Kalkan, Ö., 1992 Edirne Çevresindeki Orman Kalıntıları, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Sönmez, S., 1996 Havran Çayı-Bakırçay Arasındaki Bölgenin Bitki Coğrafyası, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Üçtepe, E., 1993 Kırklareli, Lüleburgaz Arasındaki Orman Kalıntıları, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yaltırık, F., 1971 Yerli Akçaağaç Türleri Üzerinde Morfolojik ve Anatomik Araştırmalar, İstanbul, İ.Ü. Orman Fak. Yay. No.179.